

Luonnonarvomarkkinat Suomeen – mitä pitää huomioida?

Johtamamme tutkimuskonsortio on vuodesta 2021 lähtien kehittänyt Suomeen luonnonarvojen arvioinnin, hallinnan ja laskennan työkaluja yhteistyössä esimerkiksi suomalaisten kasvavien kaupunkien, Ympäristöministeriön, Kuntaliiton ja yritysten kanssa. Tässä lausunnossa esitämme tärkeimmät huomiot toimivan ja luotettavan luonnonarvomarkkinan kehittämiseksi.

Tausta

Luonnonarvomarkkina tarkoittaa sitä, että joku tuottaa luonnon tilaa paikallisesti parantavia luontohyötyjä ja toinen ostaa niitä¹. Esimerkiksi puron kunnostamisella voidaan parantaa luonnontilaa ja samalla luoda mitattavia luonnonarvoja, jotka voidaan kaupallistaa, jos markkinoilla on selkeät säännöt ja toimiva valuutta. Luonnonarvomarkkinoiden tavoite on tukea luontokadon hidastamista ja pysäyttämistä. Pelkkä taloudellinen toimeliaisuus ei ole markkinoiden luomisen perusta: ns. tyhjät markkinat, missä teot eivät linkity konkreettisiin luontovaikutuksiin lisäävät toki taloudellista toimeliaisuutta, mutta eivät hidasta luontokatoa^{2,3}.

Ekologinen kompensatio on osa luonnonarvomarkkinaa, myös siihen tarvitaan yhteinen valuutta, säännöt ja myytäväksi tarkoitettuja todennettuja luontohyötyjä. Ekologiset kompensatiot eroavat yleisestä luonnonarvomarkkinasta siinä, että kompensaatiossa täytyy saavuttaa vähintään luonnon kokonaisheikentymättömyys eli luontohyvityksiä pitää tuottaa tai ostaa vähintään yhtä paljon, kuin luontoa on heikennetty⁴. Luonnonarvomarkkinoissa hyötyjä voi ostaa vapaasti, eivätkä ne kytkeydy tiettyyn haittaan. Luontohyötyjä luonnonarvomarkkinoilta ostava toimija ei näin ollen voi väittää hyvittäneensä toimistaan aiheutunutta luontohaittaa tai saavuttaneensa toimillaan nettopositiivista vaikutusta. Nettopositiivinen vaikutus tai luonnon tilan kokonaisparanema (net positive impact) edellyttää, että luonnon tila on parempi nykytilaan verrattuna, kun otetaan huomioon kaikki luonnon tilaa heikentävät ja parantavat toimet⁵. Toimivatkaan luonnonarvomarkkinat eivät yleensä voi johtaa luonnon tilan kokonaisparanemaan, koska haittojen ja hyötyjen vastaavuutta ei mitata. Luonnonarvomarkkinat voivat hidastaa luontokadon tahtia, mutta eivät poistaa sitä.

Luontohyötyjen ostaminen luonnonarvomarkkinoilta ei myöskään itsessään edellytä ostajaa noudattamaan lievennyshierarkiaa. Tällä hetkellä erityisesti suuremmat yritykset ja hankkeet, mutta myös tiukasti suojeltuihin luontoarvoihin (esim. lintu- ja luontodirektiivi) kohdistuvat toimet ovat jo luontohaittojen välttämiseen ja lieventämiseen velvoittavan sääntelyn piirissä (esim. YVA-menettely, vastuullisuusraportointi). Pienempien toimijoiden luontohaittojen välttämistä ei tällä hetkellä säännellä. Luonnonarvomarkkinoiden perustaminen ei muuta nykytilannetta haittojen välttämisen ja lieventämisen osalta.

Ekologista kompensatiota ja muuta luonnonarvomarkkinaa voidaan rakentaa ja hyödyntää rinnakkain. Luonnonarvomarkkinoiden perustaminen edistää myös ekologisten kompensatioiden toteuttamista, koska tuotetut hyödyt voivat olla samoja ja myytävissä myös kompensatiotilanteisiin. Toimivat luonnonarvomarkkinat laskevat täten myös ekologisen kompensaaion kustannuksia, kun luontohyötyjä on valmiina saatavilla kompensaaion tekemiseen. Luonnonarvomarkkinoilla

luontohyötyjen rahallinen arvo tuo luontohaitan välttämiseksi ja luontotoeille näkyvyyttä ja mahdollistaa luontokadon torjunnan kustannusten oikeudenmukaisemman jakamisen julkishallinnon ja yksityisen sektorin välillä.

Toimivan luonnonarvokaupan tärkeimmät kriteerit

1. **Kansainväliset kokemukset ja tieteellinen tutkimus osoittavat selkeästi, että luonnonarvomarkkinat eivät voi toimia puhtaasti vapaiden markkinoiden tavoin⁶⁻⁹.** Markkinoiden käynnistyminen ja luontovaikuttavuuden turvaaminen edellyttävät, että julkishallinto valvoo ja säätelee sekä markkinoita että siellä tuotettujen luontohyötyjen laatua. Lisäksi tarvitaan esimerkiksi julkinen rekisteri järjestelmän läpinäkyvyyden turvaamiseksi ja kaksoislaskennan välttämiseksi¹⁰.
2. **Luonnonarvokaupan on perustuttava yhteiseen, yleisesti tunnistettuun ja hyväksyttyyn kaupattavaan yksikköön todennetuista luontohyödyistä.** Yhdellä markkinalla tulee olla yksi valuutta. Suomessa tällainen on ekologista kompensatiota varten kehitetty luonnonarvohehtaari, joka soveltuu yleisemminkin kaupankäynnin yksiköksi. Luonnonarvohehtaari on maastossa yksinkertaisesti ja nopeasti todennettava yksikkö, jonka yhteys luonnon tilaan ja sen parantamiseen on määritelty laajana asiantuntijatyönä ekologisteen tietoon perustuen¹¹. Yksikkö on myös yhteneväinen olemassa olevien lainsäädännön ja suojelumekanismien kanssa (esim. EU lintu- ja luontodirektiivi, METSO-ohjelma). Useampien yksiköiden käyttö samoilla markkinoilla tekee eri luontotoimien vertailusta ja hinnoittelusta mahdotonta, ja vaatii lisäksi laajempaa luontohyötyjen todentamista^{9,10}. Tällöin järjestelmän luontovaikuttavuuden seuraaminen vaikeutuu ja markkinoiden rooli luontokadon torjunnassa jää epäselväksi.
3. **Kaupan on oltava mahdollisimman avointa, jotta tuotetut hyödyt ovat kansalaisten todennettavissa ja väärinkäytösten havaitseminen on helpompaa.** Näin vältetään viherpesun riski, mikä lisää toimijoiden luottamusta markkinoilla operoimiseen.

Tilanne nyt

Suomessa on valmisteltu luonnonarvomarkkinaa aktiivisesti viime hallituskauden alusta alkaen. Luonnonsuojelulain ekologista kompensatiota koskeva asetus tarjoaa markkinoille hyvän säätelykehikon¹². Lain pohjalta on yli sadan asiantuntijan yhteistyönä kehitetty luonnonarvohehtaarien määrittämiseen tarvittavat luonnontilan mittarit sekä arvioitu ennallistamis- ja luonnonhoitotoimista saatava hyöty yli 200 toimenpiteelle. Lisäksi Suomessa on jo käyttökelpoiset luonnonarvokaupan laskentatyökalut, valmiit sopimuspohjat, avoin rekisteri tuotettuja hyötyjä varten ja kymmeniä ammattilaisia, jotka osaavat käyttää kaikkea edellä mainittua.

Useita luonnonarvokauppoja on viime aikoina syntynyt ja parhaillaan syntymässä: Microsoft rahoitti merkittävän metsiensuojelukaupan ja ympäristökonsulttiyrityksissä on laskennassa useita ekologisen kompensaaation hankkeita. Vantaa toteutti omilla maillaan ekologisen kompensaaation prosessin, joka työllisti ennallistamistöihin luontoalan yrittäjiä. Markkina on käynnistymässä, joskin hitaasti.

Merkittävin puuttuva työkalu on laadukas kauppapaikka, mutta MTK rakentaa sitä parhaillaan ja on viime viikkojen aikana kasannut ohjausryhmää kauppapaikan rakentamista tukemaan. Henkilöresurssien puolella merkittävin puute on julkishallinnossa työskentelevät ihmiset, joiden tehtävänä olisi törmäyttää alan toimijoita, koota alueellisia osaajien joukkoja ja fasilitoida kaupankäyntitilanteita.

Miten markkina skaalataan?

Ensisijaista on lisätä toimijoiden luottamusta markkinan kiihtymiseen. Tämä tapahtuu parhaiten säätämällä ekologinen kompensatio velvoittavaksi joissakin tilanteissa. Se toisi toimijoille varmuuden siitä, että luontohyödyille löytyy ostajia, ja että luonnonarvokaupan alan osaamiselle riittää kysyntää. Tähän on valmista lainsäädäntötekstiä edellisen hallituksen tekemänä. Silloin velvoittavuus koettiin ennenaikaiseksi, mutta nyt valmius on paljon korkeampi edellä kuvatus työkalujen kehittymisen takia. Jos velvoittavuus koskisi vain luonnonsuojelun poikkeusluvatilanteita, kustannusvaikutus olisi maltillinen. Teemme aiheesta kustannusarvion, joka valmistuu keväällä 2026.

On selvää, että hallituksen käynnistämä luonnonsuojelulain muutos kannattaa viedä maaliin, eli laajentaa ekologista kompensatiota koskeva sääntely koskemaan myös luonnonarvomarkkinaa. Se auttaisi yhteismitallisen markkinan syntymistä ja vakauttaisi kehittyvää markkinaa. Luonnonsuojelulain uudistuksessa olisi hyvä lisäksi korjata suojelusta saatavan hyödyn laskenta^{12,13}.

Samalla tarvitaan markkinoille toimijoita, joilla ei ole omaa ansaintalogiikkaa markkinoilla vaan tehtävänä lisätä toimijoiden keskinäisiä kohtaamisia ja fasilitoida kauppohen syntymistä. Tällaisia toimijoita on muilla sektoreilla nytkin (vrt. esim. Metsäkeskuksen elinkeinopäälliköt). Alkuvuodesta aloittaviin elinvoimakkeuksiin kannattaa palkata luonnonarvokoordinaattoreita hoitamaan tätä tehtävää.

Lisäksi tarvitaan vaikeimpia kaupankäyntitilanteita koskevia pilotteja ja kokeiluja vauhdittamaan kehitystä. Tällaisia tarvitaan esimerkiksi virtavesien ja merielinympäristöjen osalta, koska niissä laskenta on mutkikkaampaa. On tärkeää, että kaikki vauhditettava toiminta perustuu samaan sääntelykehikkoon ja kaupattavaan yksikköön, jotta kaikkien toimijoiden luottamus syntyvään markkinaan pysyy korkealla tasolla.

Lopuksi: Luonnonarvomarkkinat eivät yksistään pysäytä luontokatoa

Markkinat ovat hyvä keino tuoda yksityinen sektori mukaan jakamaan luontokadon torjunnan kustannuksia. Markkinat eivät kuitenkaan yksin voi pysäyttää luontokatoa, eikä niiden perustaminen saa johtaa perinteisten luonnonsuojeluinstrumenttien aseman tai rahoituksen heikentymiseen. Jos ekologinen kompensatio, missä toimijan tulee todistaa viranomaislausunnoin hyvittäneensä aiheuttamansa haitan, säilyy täysin vapaaehtoisena samalla kun luonnonarvomarkkinat käynnistyvät, toimijat siirtyvät ostamaan markkinoilta helpommin saatavia luontohyötyjä, joihin ei liity kompensatioita vastaavaa todistustaakkaa haittojen hyvittämisestä. Tämän seurauksena luontokadon pysäyttämisen kannalta keskeinen kompensatioinstrumentti saattaa jäädä lähtötelineisiin ja luontokadon torjuntatoimet hidastua. Siksi yleisen markkinan käynnistyessä on syytä säätää ekologinen kompensatio velvoittavaksi. Yksityisten markkinoiden mukaantulo luontotalkoihin ei myöskään poista tai vähennä julkishallinnon roolia luonnon tilan turvaamisessa ja ennallistamisessa. Mahdollisesti käynnistyviä luonnonarvomarkkinoita ei täten tule käyttää perusteluna luonnonsuojelun jo nykyisellään riittämättömän rahoituksen pienentämiseen, vaan markkinat tulee nähdä nykyisiä toimia täydentävänä ja tukevana uutena mekanismina.

Panu Halme
johtaja, BOOST-konsortio
tutkimusprofessori, Suomen ympäristökeskus

Heini Kujala
varajohtaja, BOOST-konsortio
professori, Helsingin yliopisto

Lähteet:

1. International Advisory Panel on Biodiversity Credits. Framework for High Integrity Biodiversity Credit Markets. 96 <https://www.iapbiocredits.org/framework> (2024).

2. Spash, C. L. Bulldozing biodiversity: The economics of offsets and trading-in Nature. *Biological Conservation* 192, 541–551 (2015).
3. Josefsson, J. et al. Compensating for lost nature values through biodiversity offsetting – Where is the evidence? *Biological Conservation* 257, 109117 (2021).
4. BBOP. Standard on Biodiversity Offsets. https://www.forest-trends.org/wp-content/uploads/imported/BBOP_Standard_on_Biodiversity_Offsets_1_Feb_2013.pdf (2012).
5. Maron, M. et al. ‘Nature positive’ must incorporate, not undermine, the mitigation hierarchy. *Nat Ecol Evol* 8, 14–17 (2024).
6. Boisvert, V. Conservation banking mechanisms and the economization of nature: An institutional analysis. *Ecosystem Services* 15, 134–142 (2015).
7. Vatn, A. Markets in environmental governance. From theory to practice. *Ecological Economics* 117, 225–233 (2015).
8. Koh, N. S. et al. How much of a market is involved in a biodiversity offset? A typology of biodiversity offset policies. *Journal of Environmental Management* 232, 679–691 (2019).
9. Salzman, J. et al. The global status and trends of Payments for Ecosystem Services. *Nat Sustain* 1, 136–144 (2018).
10. Kujala, H. et al. Credible biodiversity offsetting needs public national registers to confirm no net loss. *One Earth* 5, 650–662 (2022).
11. Jalkanen, J. et al. Heikennys- ja hyvitysalueiden luonnonarvohehtaarien laskeminen luonnonsuojelulain mukaisessa ekologisessa kompensaatiossa. 38 <http://hdl.handle.net/10138/591139> (2025).
12. Kujala, H. et al. Ekologinen kompensatio Suomessa: analyysi sääntelyn vahvuuksista, heikkouksista ja kehittymismahdollisuuksista. *Alue ja Ympäristö* 53, 112–135 (2024).
13. Kotiaho, J. et al. Suojeluhyvityksen vaikuttava käyttö ekologisessa kompensaatiossa vaatii muutoksia luonnonsuojelulakiin. *Alue ja Ympäristö* 54, 220–227 (2025).